

Бранко Ж. Матић

Фото клуб „Ваљево”

Ваљево, foto.bramat@gmail.com

ДОПРИНОС ЗДРАВКА РАНКОВИЋА (1944-2014) ИСТОРИЈИ ФОТОГРАФИЈЕ У ВАЉЕВУ

Анстракт: Овај рад на прегледан начин описује допринос ваљевског новинара Здравка Ранковића проучавању фотографији у ваљевском крају. Он је волео фотографије и био одличан познавалац њихове историје у ваљевском крају. Писао је и о фотографској уметности. Објавио је велики број радова у вези са фотографијом у првом реду у гласилима која је уређивао и издавао у Ревији и Календару Колубара. Фотографије је радо објављивао и у бројним књигама које је приредио. Овде су по временским раздобљима наведени и описани његови главни радови и резултати.

Кључне речи: фотографија, текстови, књиге, документарна фотографија, Здравко Ранковић, Ревија Колубара, Календар Колубара, историја

ZDRAVKO RANKOVIC'S (1944-2014) CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF PHOTOGRAPHY IN VALJEVO

Abstract: This paper describes the contribution of Valjevo journalist Zdravko Ranković to photography in the Valjevo region. He loved photography and was a great connoisseur of its history in the Valjevo region. He also wrote about the photographic art. He published a number of papers related to photography, mainly in the media which he edited and published, in a Review and Almanac “Kolubara”. He gladly added photos in numerous books he published and edited. This paper lists and describes in chronological order his main works and results.

Keywords: photography, texts, books, document photography, Zdravko Ranković, Review “Kolubara”, Almanac “Kolubara”, history

Увод

Фотографија је присутна у Ваљевоу од средине XIX века када је Анастас Јовановић снимио први портрет Ваљевца Љубе Ненадовића. Од тада настало је много фотографија Ваљеваца и Ваљева, које су стварали бројни фотографи. Оне су понекад присутне у разним ранијим књигама о ваљевској историји. Такође су биле коришћене у разним врстама новинских публикација које су излазиле у Ваљевоу. Поједине збирке формиране су Народном музеју и у Историјском архиву у Ваље-

ву. Иако је Здравко Ранковић (1944-2014), као и сви новинари, првенствено користио речи да њима у тексту изразе оно о чему пише – да читаоцима речима створи слику предмета писања, он је поред текста велику пажњу посвећивао фотографији. Вероватно га је као поштоваоца уметности и новинара који је писао о култури привукла изражајна снага фотографске слике.

Здравко Ранковић је током читавог радног века, волео фотографије, проналазио их и сакупљао, ценио њихове ствараоце и често их и као новинар и као уредник и као издавач, објављивао и у вези њих писао, што је једна од карактеристика његовог новинарског и историографског стваралаштва.

Временом ће његово бављења фотографијом вероватно бити детаљније утврђено и боље вредновано. Многим будућим истраживачима историје Ваљева и историје фотографије у Ваљеву, радови и доприноси Здравка Ранковића су од драгоцене користи. Како су они вишеструки и расути у једном релативно дугом временском периоду у овом раду су сагледани на један свеобухватан и прегледан начин, што ће свакако олакшати њихово проналажење и коришћење.

Почетна заинтересованост 1979-1982

Здравко Ранковић је новинарством почео да се бави на Радио-Ваљеву, па због природе новинарског радијског изражавања није морао имати однос са фотографијом. Међутим како је његова почетна новинарска област била култура, неминовно је дошао у додир са фотографијом и фотографима и о њима говорио у својој чувеној емисији „Културна панорама” посвећеној културном стваралаштву и догађајима у култури. Пратећи активности фото клуба Ваљево, сусрете аматера Абрашевић и изложбе које су они приређивали постепено се упознавао са фотографијом као медијумом, и њеним уметничким и новинарским карактеристикама.

За радио-репортажу „Партизани на фотографијама Сретена Читаковића”, коју је урадио заједно са Бранком Вићентијевићем, добио је седамдесетих година прву награду Удружења радио станица Србије. Када је Новинска и радио установа „Напред“ – ООУР Радио Ваљево, 1979. године, објавила књигу „Култура у прошлости ваљевског краја (2) – Избор текстова емитованих у емисијама РадиоВаљева”, текстове је изабрао Ранковић. Међу њима је било чак 5 о фотографији, а у књизи су дате и одабране фотографије више аутора.

Нешто касније, 1981. године, у Прилепу је организована „Изложба ваљевске фотографије”, за чији каталог је текст „Фотографија у Ваљеву” написао З. Ранковић. Већ у њему направио је сажет преглед дешавања са фотографијом у Ваљеву, од првог фотографа у Ваљеву Клаудија Прикелмајера, преко првих професионалних фотографа у Ваљеву

Милана Лазаревића и Стевана Јовановића, затим фотографског деловања више аутора за време Другог светског рата, па до активности Фото клуба „Ваљево”. То је вероватно био први текст у коме је Ранковић почео да се бави историјом фотографије и документарном фотографијом у ваљевском крају.

Од значаја је то што је Радио Ваљево 1982. године објавио књигу „О фотографији” Ђорђа Букилице, одличног фотографа и врсног аутора текстова о фотографији, са којим је Ранковић био пријатељ. Књига садржи: чланке о значајним југословенским фотографима, приказе фотографских изложби, есеје о појавама у фотографији.

Свестрана чињенична заснованост 1983-1990

Здравко је потом у Гласнику Историјског архива у Ваљеву, 1983. године објавио опсежан рад „Фотографија у Ваљеву и ваљевском крају до 1918. године (Прилог проучавањима)”¹. У том раду је навео више догађаја и личности у вези са фотографијом у ваљевском крају, који су детаљно описани, уз навођење извора података. У закључку, наговестио је могуће правце даљег интересовања за ваљевску фотографију:

„Потребна су, пре свега, опсежнија архивска истраживања, детаљан увид у штампу која је у оно време излазила у Србији и, наравно увиду веће збирке које сабирају и чувају старе фотографије. При томе не би требало заобићи ни породичне збирке у којима се сигурно налази мноштво драгоцених старих фотографија.

У даљим истраживањима требало би, кад год за то има могућности, поредити фотографско стваралаштво у ваљевском крају са стваралаштвом на другим подручјима у Србији и шире. [...]

Известан финале овако употпуњеног проучавања могла би да буде антологијски конципирана изложба старе ваљевске фотографије. Била би то јединствена, незаменљива могућност за све заинтересоване да сагледају развој, обележје и естетске домете фотографског рада у Ваљеву и његовој околини.”

Иако је у овим закључцима мислио на друге истраживаче, дати правци били су основа за његов даљи рад на истраживању и проучавању ваљевске фотографије.

Већ следеће године, исто у Гласнику Историјског архива, објавио је и рад о фотографском стваралаштву Словенца Данила Цибића у Ваљеву² од 1930. до 1936. Поред описа Цибићевог фотографског делања у Ваљеву и детаљног списка фотографија, рад садржи и 35 одабраних Цибићевих фотографија са разним мотивима из Ваљева и околине.

¹ Ранковић, 1983, 9-24.

² Ранковић, 1984, 179-184 + 16 страна са 35 фотографија

Како је Цибић уз податке доставио 230 негатива (плоча и филмова) и 43 фотографије³, вероватно је тиме отпочела Здравкова активност на формирању сопствене колекције ваљевских фотографија, која ће трајати све време његовог новинарског рада.

Ђорђе Букилица је 1986. године у Модерној галерији у Ваљеву имао изложбу „Портрети Ваљеваца 1977-1986” у чијем каталогу је Здравко написао текст „Остаће упамћени по фотографијама” у коме је указао на развој портретне фотографије у Ваљеву и истакао уметничку али и документарну вредност Букиличиних портрета.

Нешто касније, 1988. године, Здравко је (заједно са Зораном Јоксимивићем) допринео објављивању књиге Сретена Читаковића, (партизана и фотографа) „На илегалним стазама” која уз текст садржи и изабране ауторове фотографије из Другог светског рата и после њега.

Издавачки почци 1991-1999.

Здравково интересовање за ваљевску фотографију добија замаха са јачањем издавачке делатности Радио Ваљева и почетком објављивањем Календара Ваљевац 1991. (од 1997. Колубара), који је поред текстова садржао и пробране фотографије. У периоду од 1992-96 Здравко је био директор Радио Ваљева и пресудно је утицао на развој његове издавачке делатности и објављивање Календара сваке наредне године. Сва издања била су илустрована одличним фотографијама, у првом реду ваљевских фотографа и из ваљевског краја.

Ранковићева приврженост фотографији потпуно се исказала почетком излагања Ревije Ваљевац маја 1994, а од јануара 1996. Ревije Колубара. Већина од 244 објављена броја су на насловној страни имали квалитетну, неретко уметничку фотографију, која је давала печат том броју. Сваки број доносио је више фотографија које су илустровале текст али и као самосталних прилога. Немали број тих фотографија потичу из колекције Здравка Ранковића, који их је на себи знани начин проналазио на најразноврснијим местима.

У књизи „Дивчибаре” Богољуба Боке Ломе, (издали 1996. године Радио Ваљево и Туристичка организација Ваљево) чији је Ранковић био уредник, објављено је више старих и новијих фотографија, од више аутора: Данила Цибића, Кузмана Тривановића...

Такође 1996. године, Здравко почиње објављивање Биографског лексикона ваљевског краја, у којем, кад год је то могуће, уз податке о личности даје и портрет те особе. Закључно са 1998. годином објављена је прва књига Лексикона.

³ Маја 1985. на изложби у „Гранд“ хотелу приказано је 58 фотографија.

У Календару Колубара за 1999 (стр. 79-87.) у чланку „Поздрав из Ваљева – Век ваљевских разгледница” Ранковић је описао настанак ових специфичних фотографских слика и њихов развој кроз 100 година. Навео је шта приказују, њихове ауторе и издаваче. Овај текст у нешто скраћеној верзији објављен је и као предговор књиге Милојка Марјановића „Разгледнице старог Ваљева”.

Издавачка зрелост 2000-2014.

Пуни издавачки замах Здравко и његово Издавачко друштво Колубара остварују после 2000. године, наставком објављивања Биографског лексикона ваљевског краја, редовним излагањем Ревиије и календара Колубара и објављивањем бројних књига. У свим тим издањима неизоставно је присуство мноштва фотографија.

Портрете личности наставио је да објављује у Лексикону у другој књизи (објављена закључно са јулом 2001. године) и трећој књизи (објављена закључно са јулом 2007. године). Од четврте књиге стигао је да објави само 16. свеску, 2012. године.⁴

У хронологији ваљевског краја у XX веку, објављеној 2002. године, објављен је велики број најзначајнијих ваљевских фотографија из тог периода. Уз назнаку шта фотографија приказује, кад год је то познато наведено је ко је фотографију снимио.

Када је, поводом обнављања свог рада, Фото кино клуб „Ваљево”, од 17 до 27. фебруара, у Галерији 34, приредио изложбу „Ваљевски фотографи 2006” као прилог каталога био је дволист са текстом Здравка Ранковића „Ваљевски фотографски летопис 1851-2006”. Касније је у Календару Колубара и Ревиији Колубара објавио више чланка са истим насловом, али за различите периоде, са новим догађајима и више детаља о раније наведеним и са понеком фотографијом.

Најпре је у Календару Колубара за 2007. стр 147-162, представио летопис за период 1851-1951, у коме је сабрао све до тада познате догађаје везане за фотографију, од првих портрета – талботипија Љубомира Ненадовића које је 1851. у Бечу снимио Анастас Јовановић, до почетка рада Клуба фото и кино аматера у Ваљевоу 1950. и првог курса за оспособљавање фотоаматера 1951. године. Уз текстуалне податке дато је и 7 интересантних фотографија из тог времена.

Потом је објављивање детаљнијих прегледа за период 1952-2006. наставио у Ревиији Колубара у рубрици „EX LIBRIS” у 4 наставка, почев од мартовског броја 2007, а закључно са допунама и исправкама у јулском броју те године. Ови наставци углавном по датумима, садрже текстуалне и бројчане податке, са понеком фотографијом.

⁴ Аутору овог рада је говорио да има спреман материјал за све свеске до краја. За Ваљево је врло важно да се овај посао заврши!

Касније је као чланке у рубрици EX LIBRIS у Ревиви Колубара објавио серију текстова под насловом „Фотографи ваљевског краја”, у коме су по азбучном реду презимена представљени „фотографи чији су животни и радни век већ окончани”. Дати су проверени подаци о њиховом животу, раду и оствареним резултатима. Први чланак је објављен у августовском броју 2008, у целини посвећен Кузману Тривановићу, по многим најбољем оновременом фотографу, затим у сваком наредном са неколико следећих. У октобру 2008. приказана је фотографска делатност Јована Цвијића у ваљевском крају Наставци су објављени у свих 12 бројева 2009, а последњи у јануарском броју 2010. године.

За писање о фотографији и фотографима Ранковић се ослањао на стручну литературу а најчешће је користио радове Бранимира Дебељковића⁵, Горана Малића⁶ и Миланке Тодић⁷. Поред тога сарађивао је и Драганом Фелдићем, познаваоцем фотографије из Пожаревца, и Мирославом Александрићем, колекционаром старих фотографија из Младеновца.

Имао је намеру да све материјале о ваљевској фотографији, проширене и обogaћене фотографијама, објави као посебну књигу „Ваљевски фотографски летопис 1851-2010”, за коју је позив на претплату објавио у јулском, августовском и септембарском броју Ревиве 2010. године али до тога није дошло. Та жеља га није напуштала, јер је у плану нових издања ИД КОЛУБАРА за 2013. годину била и књига „Ваљевски фотографски летопис 1851-2011”, али ни она није објављена.

Истовремено је у Календару Колубара 2010. објавио летопис за период 1852-1961, који по годинама бележи фотографске активности у Ваљеву и ваљевском крају у том времену.

У многим бројевима Ревиве, под насловом „ARS VIVENDI”, објављивао је портрете Ваљевки и Ваљеваца, које је снимио Душан Јовановић. Такође у многим бројевима Ревиве, под насловом „АЛБУМ”, објављивао је старе фотографије Ваљеваца и ваљевских породица које је проналазио на својим истраживањима. Увек се трудио да наведе ко је на фотографији, где је фотографију пронашао, а по могућству и ко је фотографију снимио, где и када.

Поред тих прилога Здравко је у Ревиви објављивао и чланке других аутора о појединим истакнутим фотографима. Чланак Драгана Фелдића „Милка Антић – Прва жена фотограф у Пожаревцу и Ваљеву” објављен је у Ревиви новембра 2008. Аутору овог текста објавио је два текста о првим фотографима у Осечини.⁸

⁵ Дебељковић, 1977.

⁶ Малић, 2004 и Малић, 2009.

⁷ Тодић, 1993.

⁸ Матић, 2010а, 32-33 и Матић, 2010б, 28-29.

Када је преминуо најпознатији ваљевски фотограф, мајстор фотографије Ђорђе Букилица, у априлском броју Ревije 2010. године, објављен је текст „Добри дух српске фотографије”, којим се познати београдски мајстор фотографије и аутор бројних текстова и књига о фотографији Горан Малић, бираним речима опростио од легендарног ваљевског и југословенског мајстора фотографије.

У биографском лексикону ваљевског краја, капиталном Ранковићевом делу, (закључно са 16. свеском 4 књиге) 18 фотографа имају биографије: Антић Милка, Букилица Ђорђе, Вицановић Радивоје, Вујановић Сава Жућа, Глишић Драгомир, Живковић Михаило, Зега Никола, Јермић Мирослав, Јовановић Војислав, Јовановић Душан, Јовановић Обрен, Јовановић Стеван, Лазаревић Милан, Јокић Радомир Раде, Комарчевић Владимир Лале, Крстовић Димитрије, Меденица Драгиша и Обрадовић Ђорђе. (Неки су неоправдано изостављени, као нпр. Милан Марковић.)

Током свог овог времена Ранковић је набављао и добијао фотографије од пријатеља, ваљевских породица, фотографа и на друге, само њему знане, начине. Тако је настала његова огромна збирка фотографија која тек треба да буде сређена. Било би драгоценост за све истраживаче када би она била дигитализована и шире доступна. Поред своје и збирке Народне библиотеке Србије, често је користио и фотографије из збирки Народног музеја и Историјског архива у Ваљеву које такође треба дигитализовати и тако учинити доступним истраживачима.

Закључак

Љубав према фотографији и поштовање фотографског делања и стваралаштва Здравко Ранковић потврдио је бројним радовима, чланцима и књигама који су углавном наведени у претходном тексту. Уз мноштво података који су у њима дати објављене су и бројне фотографије значајне за фотографску и свеукупну историју Ваљева и ваљевског краја. Захваљујући преданом Ранковићевом раду све то је сачувано од заборава и представља драгоцен извор података за све истраживаче историје ваљевског краја.

Summary

The love towards photography and photographic creativity Zdravko Ranković confirmed through a number of works and books which are mainly listed in the paper above. Along with a wealth of data given in them, his works contain large number of significant photographs that show history of Valjevo and Valjevo region. Thanks to the Ranković's dedicated work, all of this was preserved from oblivion and is a valuable source of information for all researchers of Valjevo history.

Литература:

- Bukilica, Djordje, *O fotografiji*, Radio Valjevo, Valjevo, 1982.
- Дебелковић, 1977 – Дебелковић, Б, *Стара српска фотографија*, Музеј примењене уметности и Музеј града Београда, Београд, 1977.
- Малић, 2004 – Малић, Г., *Фотографија 19. века*, Фотограм, Београд, 2004.
- Малић, 2009 – Малић, Г., *Летопис српске фотографије 1839-2009*, Фотограм, Београд, 2009.
- Матић, 2010а, 32-33 – Матић, Бранко, *Чеда Ђурђевић, први осечански фотограф*, Ревивија Колубара бр. 196, Ваљево, август 2010.
- Матић, 2010б, 28-29 – Матић, Бранко, *Новак Марковић – осечански фотограф*, Ревивија Колубара бр. 199, Ваљево, новембар 2010.
- Ранковић, 1983, 9-24 – Ранковић, Здравко, *Фотографија у Ваљеву и ваљевском крају до 1918. године (Прилог проучавањима)*, Гласник МИАВ бр. 18, Ваљево, 1983.
- Ранковић, 1984, 179-184 + 16 страна са 35 фотографија – Ранковић, Здравко, *Фотограф аматер Данило Цибић, (Прилози за историју фотографије у ваљевском крају)*, Гласник МИАВ бр. 19, Ваљево, 1984.
- Тодић, 1993 – Тодић, М., *Историја српске фотографије*, Просвета, Београд, 1993.
- Трипковић, Зоран, уредник, *Култура у прошлости ваљевског краја (2) СЛИКАРСТВО, АРХИТЕКТУРА, ФОТОГРАФИЈА, СКУЛПТУРА – Избор текстова емитованих у емисијама Радио Ваљево*, Новинска и радио установа НАПРЕД – ООУР Радио Ваљево, Ваљево, 1979.
- Читаковић, Сретен, *На илегалним стазама*, Милић Ракић, Ваљево, 1988
- <http://www.kolubara.info/sh/strane/onama/2544/> (приступљено јануара 2015.